

cise notehenvisninger. Som man kan se af oversigten, kommer forfatteren vidt omkring i sin gennemgang, og teksten suppleres udmærket af et omfattende billedmateriale, hvoraf det meste er i farver. Bogen er velskrevet, og man mærker tydeligt forfatterens engagement, der dog desværre også kan føre til, at sproget undertiden bliver patetisk, undertiden bliver præget af talesprogets mere overfriske vendinger. Det gør imidlertid ikke bogen mindre spændende at læse.

Arne Søby Christensen

PERNILLE ULLA KNUDSEN: Lovkyndighed og vederhæftighed, sjællandske byfogeder 1682-1801. Jurist- og økonomforbundets Forlag, 2001. viii + 434 s., 225 kr.

Denne afhandling af historikeren Pernille U. Knudsen blev forsvaret for den juridiske ph.d. grad i 2001. Det siger meget om den retshistoriske forsknings vilkår i Danmark, at hun ikke kunne komme igennem med sit emne ved Det humanistiske Fakultet, men måtte henvende sig til Det juridiske Fakultet for at få iværksat et forskningsprojekt om et ellers så indlysende historisk emne som de danske byfogeder.

Den kronologiske ramme 1682-1801 er klar, idet byfogederne netop i 1682 fik mere magt, eftersom magistraterne i alle mindre byer blev nedlagt, og byfogeden derved blev den eneste, der varetog lokaladministrationen, mens 1801 danner slutstenen på en udvikling, hvorved byfogederne på Sjælland også fik tillagt borgmesterembedet (med undtagelse af Roskilde). Den geografiske ramme: seks købstæder på Sjælland (og begrundelsen for at vælge øen) kan til gengæld diskuteres, men bliver det ikke. Valget søges til en vis grad forklaret med, at købstæderne er eksempler på forskellige embedskumuleringstempi, men det kan forfatteren næppe have vidst, før hun gik i gang med at vælge købstæder til undersøgelsen, da spørgsmålet om embedskumuleringer strengt taget må høre med som et af afhandlingens resultater.

Bogen er delt i to hovedafsnit: en prosopografisk undersøgelse og en analyse af retspraksis, begge afsnit med diverse kapitler, der behandler forskellige emner. Det kapitel, der handler om »Eksamensforordning og eksamination«, er overbevisende og er et decideret nybrud. Det har længe været den herskende opfattelse, at enevældens retsbetjente var inkompetente, korrupte og vankundige. Det synes også at have været en af årsagerne til, at den juridiske embeds-eksamen blev indført i 1736. Men gennem anvendelsen af eksamensprotokollerne fra Det juridiske Fakultet kan Pernille Knudsen dokumentere, at det langt fra var så slemt. Ud af de seks byers 59 byfogeder blev de 18 eksamineret på universitetet i perioden efter 1736; her kunne forfatteren godt have skrevet, at det egentlig kun var de 30, der havde mulighed for at blive eksamineret efter indførelsen af juridisk embedseksamen: så var statistikken ovenikøbet blevet flottere. Det kan dog undre, at Pernille Knudsen vil have den senere byfoged i Skælskør, Jacob Severin Payngk til ved sin eksamen i maj 1758 at besvare et spørgsmål om »kontrastævning« ved at benytte Engelbrecht Hesselbergs *Juridiske Collegium*, der ifølge litteraturlisten først udkom i 1763. I forlængelse af dette kapitel skal kap. 9 om »Byfogedernes syn på lovgivningen« ses, hvor de svar analyseres, som retsbetjentene afgav i 1752 på foranledning af en reces om revision af lovgivningen. På tilsvarende vis har kapitel 12 om »Rådstue- og politiret« uomtvisteligt karakter af et nybrud. Pernille Knudsen gør her op med forestillingen om, at antallet af retssager i det 18. århundrede faldt, idet hun doku-

menterer, at sagerne i realiteten blot skiftede forum og forlod bytinget og rådstueretterne for i stedet at blive anlagt ved politiretten.

Skridtet fra erkendelsen af at byfogederne ikke var så inkompetente og til analysen af de enkelte byfogeder er langt mere problematisk, hvilket hænger sammen med den valgte metode. Pernille Knudsen betegner sin undersøgelse som inspireret af den mikrohistoriske forskningstradition, hvorefter det i den efterfølgende sætning påpeges, at der netop ikke er tale om mikrohistorie, uden at der dog gøres rede for, hvilken kritik der evt. kunne rettes mod opfattelsen af, at værket er mikrohistorisk. Til gengæld kaster forfatteren sig ud i en lidt forvirret redegørelse for forskellen mellem mikrohistorikere og udøvere af en 'histoire serielle'-metode, hvor det her skal påpeges, at de sidstnævnte historikere ikke (som Pernille Knudsen åbenbart tror) arbejder med »samples« – heller ikke »et meget stort sample«.

Det siger sig selv, at når der anvendes en mikrohistorisk-inspireret metode, vil sammenligninger indtage en meget begrænset plads, og Pernille Knudsen afviser da også at sammenligne med andre europæiske lande med mindre sådanne sammenligninger er meningsfulde (s. 10), men i sin analyse af forligskommissionerne i kapitel 13 viger hun ikke tilbage for at sammenligne de danske forligskommissioner med kommissionerne i Stavanger, og de norske sammenligninger kunne også på andre områder givetvis have været foretaget i langt højere grad, end tilfældet er.

I sin diskussion af embedskumulering går Pernille Knudsen også ind i en debat om birkerne og deres funktion og karakter, som imidlertid forekommer at være meget af en konstruktion. Forfatteren får det s. 168f. til at se ud, som om alle adelige med en hovedgård efter enevældens indførelse fik birkeret, og derefter følger en decideret konstruktion fra forfatterens hånd, der lyder: »det fører naturligt videre til det andet hensyn fra statens side nemlig det, at birkeretten i bund og grund kan betragtes som en *privatisering* (Pernille Knudsens fremhævnings) af retsvæsenet«. Længere nede på siden skyder forfatteren så sin egen konstruktion i sænk, når vi får at vide, at »at læse privatisering af retsudøvelsen i 1700-tallet ind i birkeudlægningen kan således let føre til kontrafaktisk historieforskning«. Det er naturligvis korrekt, at antallet af birk steg i tiden efter enevældens indførelse, men det skal ses i sammenhæng med tildelingen af friherreprivilegier i 1671, hvor blot en begrænset del af adelen fik disse rettigheder, og privatiseringen er det vist kun forfatteren selv, der bringer på bane. At de kongelige rytterdistrikter i 1700-tallet også blev oprettet som birker, burde ikke forlede nogen til at mene, at der var tale om en privatisering.

Bogen er desværre skæmmet af en helt ubegribelig mangel på korrekturlæsning. Forskellige trykfejl og inkonsistente passager kan som regel forklares og undskyldes; i dette værk bliver det forstyrrende på den måde, at læseren rent faktisk sidder og venter på, at en ny fejl dukker op. Lad gå med at en artikel s. 271, note 14 dateres til 1895, men at den finske retshistoriker Pia Letto-Vanamo henholdsvis kaldes Letto-Vanamo og Letto-Vanomo (i litteraturlisten tre gange med a og tre gange med o) ser langt fra kønt ud. Det er vel også almindeligt vedtaget på dansk, at en sætning skal indeholde et verbum (se s. 157). På s. 156 får vi at vide, at 12 ud af 17 sjællandske byfogeder også var blevet birke-dommere eller herredsfogeder; første gang oplysningen kommer, var denne sammenlægning af embeder sket så tidligt som i 1801, anden gang er årstallet 1848. Ordet »kapellan« er s. 335 også stavet »kapellen«, og på tilsvarende vis i bestemt form »kapellenen«.

Lovkyndighed og vederhæftighed er en ph.d.-afhandling, der skrives under vej-

ledning, og de anførte eksempler på fejl og manglende korrekturlæsning kan kun føre til den konklusion, at der et eller andet sted er gået noget galt. Når det for læseren bliver spændende blot at sidde og vente på den næste fejl i stedet for at koncentrere sig om sammenhængen, er der tale om ligegyldighed overfor læseren. For det drejer sig langt hen ad vejen om, at der ikke er blevet taget tid til at benytte stavetrollen og rette elementære trykfejl, der kunne have været fundet med funktionen »søg og erstat«. Det er synd, for der skal ikke herske tvivl om, at afhandlingen sine steder indeholder store kvaliteter, og Pernille Knudsens kendskab til kildematerialet er upåklageligt.

Jens Chr. V. Johansen

NIELS HØFFDING: *Revolutionen, Napoleon og kvinderne – fra hofsamfund til diktatur*. Gyldendal 2001, 328 s., kr. 299.

Hovedpersonerne i denne bog er Hortense de Beauharnais, Madame de Castenay, Madame de La Tour du Pin, Madame de Boigne og ikke mindst Napoleons ivrige antagonist, Madame de Stäel. Men dertil kommer, at der i fremstillingen trækkes på en lang række andre både mænds og kvinders memoireværker fra tiden.

I indledningen bringes en række overvejelser om memoirers anvendelighed i en slags forsvar for at præsentere »en kollektivitet af kvindelige memoireforfattere fra nogenlunde samme sociale lag«, og disse memoirer »fremtræder som vidnesbyrd om den tids politiske kultur«. Så vidt, så godt, men man skal ikke mange sider ind i teksten, før det ene tager det andet, og man ender med lidt af et – i øvrigt absolut læsværdigt – repetitionskursus i den franske revolution, dens forhistorie og det efterfølgende forløb med særligt henblik på de nævnte kvinders rolle.

Mod slutningen forekommer det dog så som så med det »kollektive« indtryk, og det sidste afsnit – »Perspektivering til nutiden« – forekommer en kende påhæftet. Men det er måske sket i erkendelse af, at det om de nævnte fem kvinder ikke er muligt at sige andet og mere, end at de var meget forskellige.

Anders Monrad Møller

OLE NØRREGAARD PEDERSEN: *Operation Genforening. Statsbanerne og Sønderjylland 1918-1928*. Danmarks Jernbanemuseum 2001. Det Historiske Hus Aps, 162 s., 236 kr.

Allerede af titlen fremgår, at Genforeningen, der af eftertiden først og fremmest huskes for store festligheder kulminerende med det berømte ridt på den hvide hest, i virkeligheden var en langvarig og kompliceret proces. Forberelserne begyndte så såre, man kunne se, at en grænseændring ville blive en realitet. Der blev sendt folk på opklaringsrejse allerede i begyndelsen af 1919 og helt ved vejs ende var man først, da den nye grænsestation i Padborg kunne indvies i maj 1928. Hele forløbet viser en traditionsrig etat i arbejde under usædvanlige vilkår. Og det syntes at være lykkedes særdeles godt ikke mindst takket være den pionerånd, som de glædelige omstændigheder i høj grad opmuntrede.

Der var særlige transporter af Den Internationale Kommission for Slesvig, af afstemningsberettigede, af danske gendarmer og danske tropper, af festdelta-